

Отримано: 1 лютого 2020 року

Прорецензовано: 17 лютого 2020 року

Прийнято до друку: 20 лютого 2020 року

e-mail: 26garmash@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-10(78)-207-210

Гармаш О. Л. Розвиток лексичного складу сучасної англійської мови у афіксальному форматі (лінгвокогнітивний аспект). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 10(78). С. 207–210.

УДК: 811.111:81'373.43

Гармаш Олена Леонідівна,
доктор філологічних наук, доцент,
кафедра перекладу

Приазовський державний технічний університет м. Маріуполь, Україна

РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У АФІКСАЛЬНОМУ ФОРМАТІ (ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ)

Робота представляє собою узагальнення результатів лінгвокогнітивного аналізу англійських неологізмів, що утворились за допомогою метаконцептуальної моделі афіксальної деривації. У статті проаналізовано теоретичні основи лінгвокогнітивного підходу до дослідження лінгво-ментальних інновацій, розглянуто такі способи афіксальної деривації як префіксація, суфіксація, афіксоскладання. З метою ілюстрації функціонування одиниць даного типу в роботі наведено текстові фрагменти із сучасних англійських періодичних видань. У ході дослідження також було продемонстровано безпосередній взаємозв'язок між зростанням фонду морфологізованих метаконцептів та ускладненням змін у соціальному середовищі. Встановлено, що у процесах концептуальної деривації значну роль відіграє аналогія, та може ідентифікуватись як постійний чинник розвитку лінгво-ментально-го середовища, тобто як одна із когнітивних універсалій.

Ключові слова: неологізм, інновація, афіксація, спосіб словотвору, концепт.

Olena L. Garmash,
doctor of philological sciences, associate professor,
Translation Department of Pryazovskyi State Technical University

THE DEVELOPMENT OF THE VOCABULARY OF MODERN ENGLISH IN THE AFFIXAL FORMAT (LINGUOCOGNITIVE ASPECT)

This paper is a generalization of the results of linguocognitive analysis of English neologisms that have been formed with the help of a metacognitive model of affixal derivation. The article analyzes the theoretical foundations of the linguocognitive approach to the study of linguo-mental innovations, discusses such ways of affixal derivation as prefixation, suffixation, affixal composition. In order to represent the illustrative material of functioning of innovations of this type, text fragments from modern English-language periodicals of recent years has been selected presented in the work. The study also demonstrates the direct correlation between the growth of the stock of morphological metaconcepts and the complication of changes in the social environment. In the article were established that in the processes of conceptual derivation, the mechanism of analogy plays a significant role, as a constant factor in the development of the linguistic-mental environment and one of the cognitive universals. The significance of the article, is that it's a contribution to cognitive linguistics, so as the covered material can be used in teaching students Lexicology, and English as the first foreign language.

Key words: neologism, innovation, affixation, way of word formation, concept.

Постановка проблеми. Феномен людської мови найбільшою мірою демонструє тісний, діалектичний зв'язок ідеального та матеріального складових антропогенезу. Мовні явища постійно привертають увагу дослідників, оскільки являють собою джерело знань про людство взагалі, та певний етнос зокрема, як в історичному, сучасному та навіть гіпотетичному форматі. Для мовознавчої думки початку двадцять першого століття характерна зростаюча зацікавленість до ряду проблем, пов'язаних із дослідженням германських мов, зокрема англійської, як однієї з провідних мов світу. Наразі лінгвокогнітивний напрямок виступає найбільш перспективним у плані дослідження розвитку афіксальних новотворів, як складових вокабуляру сучасної англійської мови.

Актуальність дослідження зумовлюється формуванням і розвитком англійського лінгво-ментального середовища, що передбачає процеси концептуальної деривації, за якими безпосередньо взаємодіють такі безпосередні складові, як морфологізовані метаконцепти та лексикалізовані концепти. Наразі поняття інноваційного вокабуляру не тільки набуває загальнолінгвістичної ваги у плані гносеології, а й засвідчує інтенсивний, “революційний” прогрес англійської мови як антропоцентричного явища. Аналіз афіксальних утворень може свідчити як про кількісні, так і про якісні зміни у словниковому складі. При цьому одним із головних критеріїв дослідження постає фіксація тих інноваційних процесів, які супроводжують епідемічну динаміку, “адже саме номінаційний корпус мови першим реагує на потреби суспільної практики” [6, с. 2].

Зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями полягає у встановленні ролі метаконцептуальної деривації як системи метаконцептивних моделей, які реалізуються в межах лінгво-ментального середовища, що робить суттєвий внесок у розбудову теоретичної платформи когнітивної дериватології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Факт стрімкого зростання інноваційного фонду мовних одиниць провідних мов світу на зламі тисячоліть, а також на початку нового століття досить часто підкреслювався у працях таких сучасних лінгвістів як J. Algeo, та J. Ауто. Аналізом англійських інноваційних одиниць, у тому числі і афіксального формату, займалися такі дослідники, як І. В. Андрусяк, О. Л. Гармаш, С. М. Єнікєєва, Ю. О. Жлуктенко, В. І. Заботкіна, Ю. А. Зацний, Р. П. Зорівчак, О. Р. Круглій, Р. К. Махачашвілі, А. Е. Левицький, О. С. Кубрякова, О. О. Селіванова, О. В. Сенько, А. В. Янков, J. Aitchison, D. Crystal та багато інших.

До невіршеної раніше частини загальної проблеми встановлення ролі метаконцептуальної деривації у розвитку лінгво-ментального середовища, якій і присвячується дана стаття, відноситься науковий аналіз англійських морфологі-

зованих метаконцептів афіксального формату у фокусі структурно-функціональної взаємодії з лексикалізованими концептами, що є проблемою новою і зовсім не опрацьованою ні в теоретико-методологічному, ні в прикладному аспектах, що уразливо актуальність поданої тематики.

Новизна викладеного матеріалу полягає у тому, що в роботі поєднуються як інноваційний фактологічний матеріал (у дослідженні наводяться приклади англійських інновацій останніх років), так і застосована в роботі авторська методологія, що представляє собою новий напрям когнітивних студій – *метакогнітивну дериватологію* англійської мови.

Методологічне значення роботи полягає у встановленні ролі метаконцептуальної деривації в процесах формування інноваційної ланки англійського лінгво-ментального середовища. **Загальнонаукове значення** здобутків роботи, що стосуються вербальної репрезентації англійських концептів, які утворились за моделями метаконцептуальної деривації, є внеском у сучасний стан розробки *теорій семантики, ономастології та словотвору*.

Виклад основного матеріалу. Насамперед необхідно наголосити, що поняття словникового складу останнім часом значно розширилось і фактично вимагає нового розуміння як у функціональному, так і у структурному розумінні. Це можна підтвердити тезою про те, що словниковий склад оперує системами, які працюють на матеріалі складових усіх мовних рівнів, об'єднує їх та фактично виступає у ролі системного синергетично детермінованого ядра, що акумулює та перерозподіляє потік вихідних одиниць мережі складових мовних індустрій. Проте, жодна із мовознавчих дисциплін не в змозі самотужки повною мірою вирішити це завдання, так само як і висвітлити еволюцію окремої ланки певної мовної системи. Це, до речі, стосується й синхронічних досліджень, які відіграють допоміжну роль у процесі формування ґрунтового, цілісного знання про мову та мовні явища.

В сучасному мовознавстві наголошується на тому, що слово може активізувати найскладніші структури нашого мозку за будь-якою з передбачуваних ліній, тобто індукувати своєю появою (як у зовнішньому, так і у внутрішньому мовленні) цілі пакети гетерохронної та гетерогенної інформації. Такі складні феномени, як пам'ять слова, його властивість слугувати джерелом звукової символіки..., асоціацій за значенням та формою, його потенційна можливість бути розкладеним на більш дрібні частини та, навпаки, слугувати базою для формування складних комплексних комбінацій, – все це та багато іншого дозволяє прямувати "через слово" до різних структур знань, як вербалізованих, так і невербалізованих [6, с. 388-389].

Збільшення арсеналу морфологізованих метаконцептів цілком відповідає прискоренню та ускладненню у змінах соціального формату. Метаконцептуальна деривація представляє собою явище консолідації морфологізованих метаконцептів з лексикалізованими концептами за афіксоцентричними моделями (афіксацією, афіксоскопією, афіксоскладанням). До того ж, слід зазначити, що у процесах концептуальної деривації значну роль відіграє аналогія, як постійний чинник розвитку лінгво-ментального середовища і одна із когнітивних універсалій. На наш погляд, класичне сприйняття аналогії як механізму, що супроводжує появу нових слів, "певним чином гальмувало процес становлення нового сприйняття аналогії", за яким вона виступає у вигляді не "супроводжувального", а "системного" механізму [2, с. 99].

Дослідження принципів функціонування механізму аналогії надає змогу не тільки поглибити розуміння основних тенденцій розвитку всієї системи, але й розглянути інноваційні процеси [1, с. 106], які виникають у лінгво-ментальному середовищі англійської мови, унаочнюючи тим самим динамічність його розвитку. А.Е. Левицький зазначає, що серед лінгвальних передумов, які забезпечують виникнення інновацій, важливе місце посідають такі загальнолінгвальні процеси як економія та аналогія. Ці процеси постають потужними діючими силами, що стимулюють зміни в мовній системі [7, с. 353].

Проте, дія такого універсального антроподетермінованого механізму, як аналогія, проявляє себе не тільки в утворенні мовних інновацій, але й у процесах дії метакогнітивних моделей концептуальної деривації у плані виникнення нових моделей. Висвітлення інноваційного словникового складу у світлі діалектичної взаємодії конститuentів всіх рівнів мовної системи обумовлює необхідність аналізу механізмів виникнення та функціонування афіксальних елементів в сучасній англійській мові, а також вербалізації утворених за їх допомогою лексикалізованих концептів.

Останнім часом за допомогою механізму афіксації були утворені численні неологічні одиниці спілкування. Серед них такі як: *bio-piracy, freeconomics, microboredom, cleantech, nano-alloy* та ін.

"*Beyond the old-fashioned sea piracy – for which there is a definition provided by the UN – the other forms of piracy: online piracy, pirate radio, bio-piracy, there is actually no definition for those terms, in any legal code anywhere.*" (The Globe and Mail, Apr. 11, 2013)

You're not asking anyone for anything. Most likely you will offer the e-book free. Actually, freeconomics is the way to go in this market. Provide something free and you are halfway there to hooking that fish. (Law and More, March 30, 2008)

A few years ago, cellphone maker Motorola even began using the word "microboredom" to describe the ever-smaller slices of free time from which new mobile technology offers an escape. (The Boston Globe, March 9, 2008)

So-called "cleantech" – such as technology which improves energy efficiency or reduces pollution – was the third largest recipient of venture capital, behind the internet and biotechnology. (The Western Mail, January 12, 2008).

Typical golfers shell out hundreds of dollars for cavity-backed, face-balanced, nano-alloy carbon fiber creations, hoping for longer and straighter shots. (The New York Times, May 19, 2015)

Як правило, лінгвальні потреби у номінації супутніх реалій тих явищ, процесів, об'єктів, що позначаються в сучасній англійській новими мовними одиницями, сприяють утворенню й афіксальних дериватів. Виникнення нової лексичної одиниці *audioblog* обумовило включення останньої у подальші процеси. Так, за допомогою афіксації система словникового складу поповнила свій склад такими конститuentами як *audioblogger n., audioblogging pp.*

Irish is an audioblogger – one of a new breed of tastemakers who devote their spare time to disseminating, free of charge, music that's obscure, unusual, cutting-edge, or on the verge of being forgotten. The principle behind an audioblog – also called MP3 blog – is simple. ... Audioblogging represents the latest stage in the natural history of the music geek. (The Boston Globe, July 31, 2005)

Іншим прикладом внутрішньосистемної деривації в межах словотвору можуть послугувати такі новотвори, які виникли на базі неологізму *neuroethics*. Серед них *neuroethical adj., neuroethicist n.*, які були утворені шляхом включення механізму афіксації.

*Last year a multidisciplinary group – including philosophers, lawyers and psychologists – created the **neuroethics** Society to explore the issues in a formal way. ... Before such scans are used, **neuroethicists** warn, we must understand what they can and cannot do.* (Time, January 29, 2007)

Відзначимо, що “семантичні інновації також можуть бути використані в системі словотворення” [1, с. 53]. Так, мовна одиниця *spin* у мові політики кінця минулого століття набула значення “інтерпретація політики, події; імідж державного, політичного діяча”. Саме на базі цього лексико-семантичного варіанту надалі, за рахунок дії словоскладання та афіксації, виникли такі неологізми, як: *spin doctor*, *spin-meister*, *spinnable*, *spinner*.

*Even in the clever political jargon of Washington, it is a stretch to consider such an outcome '**spinnable**'.* (South China Morning Post, September 26, 2001)

Прикладом афіксалізації похідних одиниць, що були утворені на базі синтаксичних сполук може послугувати інновація *GOOMBYism* від *GOOMBY* (*get out of my back yard*), що утворилась шляхом додавання елементу *-ism*.

*The appellate judge coined a new phrase to describe what council members are doing: **GOOMBYism**.* (The Orange County Register, Febr. 18, 2002)

Крім того, афіксальні англійські неологізми *ecycling*, *ewaste*, що мають у своєму складі префікс *e-*, який був видений зі слова *electronic*, активно репрезентують в наш час власні форматичні варіанти.

*The region's electronics recycling ("**eCycling**") collection will also occur at the same time.* (The Capital, October 27, 2006)

*...Locations like Staple, Miles College and Vulcan Park have all agreed to act as **ecycling** drop-off locations, meaning residents can easily drop off any old technology on Saturday...partners with TechBirmingham for **Ecycling** Day 2006.* (Newswire US, April 19, 2006)

*More than 2 million tons of expired electronics are discarded in landfills each year, making **ewaste** the fastest growing fraction of the municipal garbage system.* (Wired Test, October 1, 2006)

*...University of Hawai'i campuses today as part of a new effort to make sure such "**eWaste**" is recycled in environmentally friendly ways.* (The Honolulu Advertiser, October 28, 2006); *I thought the hyphenated form – **e-waste** – would be fairly old, but it only dates back to 1999:* (Seattle Weekly, December 23, 1999)

Сучасні англійські неологізми, що були утворені за однією з телескопічних моделей, також мають можливість виступати у ролі твірної бази, тобто брати участь у подальших дериваційних кроках. Так, наприклад, лексична одиниця *comic*, що утворилась шляхом поєднання компонентів *tom* та *comic*, послугувала надалі базою для утворення деривату *tomical*, за рахунок включення в афіксальну мережу.

*Executive Moms, which supports mothers in professional fields, hosts an Executive **momical** luncheon at the Harmonie Club. The "**momics**" include Andrea Kolb, winner of Oprah's America's Funniest Mom award, and Nancy Witter, a Nickat Nite "Funniest Momin America" finalist.* (Daily News, March 29, 2007)

Окрім традиційних "первинних" функцій, сам спосіб телескопічної деривації, можна вважати здібним так би мовити "вторинно" генерувати нові дериваційні елементи. Це відбувається завдяки включенню телескопічних інновацій в процесі утворення мовних одиниць із певним константним компонентом. Так, наприклад, неологізми *docudrama* (*documentary + drama*) та *docutainment* (*documentary + entertainment*) сприяли виділенню компонента *docu-*; *cyborg* (*cybernetic + organism*) – компоненту *cyber-* і т.д. Така "вторинна" функція телескопії свідчить про її здібність поповнювати не тільки лексичний, а й афіксальний набір мови.

Як і метакогнітивні моделі афіксального типу, так і морфологізовані метаконцепти являють собою складові метакогнітивного рівня лінгво-ментального середовища. Участь у процесах концептуальної деривації сприяє їх відтворенню у складі похідних (вторинних) концептів лексикалізованого змісту на когнітивному рівні лінгво-ментального середовища. При цьому, навіть у складі кластерної структури похідних концептів, вони, як правило, відіграють роль "ідентифікаторів" у процесах реалізації когнітивних процесів (встановлення аналогії, категоризації, тощо).

На нашу думку, механізм продукування мовних одиниць та складних афіксів шляхом складання дериваційних елементів утворився за аналогією до механізму словоскладання. Зазначену модель елементоскладання вважаємо за можливе характеризувати як “біфункціональну”, оскільки вихідні продукти її діяльності являють собою одиниці не тільки морфологічного, а й лексичного рівнів мовної системи.

Ті інновації, які утворилися за допомогою афіксоскладання характеризуються саме такою простотою сприйняття і максимально відповідають усім вимогам щодо ефективного запам'ятовування, зберігання та їх подальшої вербалізації. На відміну від історичного стягнення морфем (*cardiology*, *geography*, *homograph*, *dialogue* тощо) матеріалом для дії інноваційної метакогнітивної моделі афіксоскладання виступають морфологізовані метаконцепти, з одного боку, та біфункціональні концепти – з іншого. Прикладами інновацій, утворених за афіксоскладанням можуть послугувати *bionomics*, *eco-friendly*, *eco-tech*, *eurocrat* та інші.

*Many techies also evince an aggrieved, adversarial attitude toward the establishment or, in **tech-speak**, TPTB, "The Powers That Be." There is a tone of adolescent paranoia reminiscent in equal parts of "The X-Files" and "Falling Down" to many technolibertarian exchanges; a sense, in Ms. Borsook's words, of "testosterone-poisoned guys with chips on their shoulders and too much time on their hands."* (The New York Times, July 25, 2000)

*Ms. Borsook contends that many of the favorite arguments of technolibertarians come from "**bionomics**" - that is, they like to use metaphors drawn from biology to explain economic behavior and endorse a decentralized free-market system.* (The New York Times, July 25, 2000)

*Mr. Sternlicht, who left Starwood Hotels in 2005, is now the chief executive of Starwood Capital Group, where he has developed a new line called 1 Hotels, designed to immerse guests in **eco-friendly** accommodations. The ethos of 1 Hotels is intended to reach beyond its lobby doors, he said.* (The New York Times, March 4, 2015)

*Few **Eurocrats** still believe that economic union will inevitably lead to political union. Many have given up the idea that they are creating a single government for the Continent's western half.* (The New York Times, March 14, 2017)

Афіксокопія, так само, як і афіксоскладання, є достатньо новою метакогнітивною моделлю. Вважаємо, що вона виникла завдяки дії аналогії (як у її вузькому, так і у більш широкому розумінні), тобто внаслідок ментального об'єднання базових моделей афіксації і телескопії [3, с. 34]. Тим самим, вона представляє собою "механістичний бленд" (*infomercial* = *info*- + *commercial*; *biotecture* = *bio*- + *architecture*); *obesogenic* = *obesity* + *-genic*), який повністю задовольняє потреби носіїв мови у створенні більш економічних одиниць когніції та спілкування.

Kellyanne Conway's White House Infomercial. - In Thursday's episode of "QVC: White House Edition," Kellyanne Conway, a top adviser to President Trump, hawked his daughter's fashion line on national television. "Go buy Ivanka's stuff, is what I would tell you," Ms. Conway said in an interview on "Fox & Friends." "I'm going to give a free commercial here: Go buy it today, everybody. You can find it online." (The New York Times, Feb. 9, 2017)

The "Fab Tree Hab" uses an ancient gardening technique called pleaching – where live tree branches are woven together to form lattice structures – to literally grow a building from the ground up. ... While such biotecture may seem far-fetched, the team says the tools to build a tree house already exist. (The Globe and Mail, February 17, 2007)

Крім того, концептуальна деривація в межах моделей метаконцептуальної деривації, до яких належить і афіксокопія, дозволяє більш відкрито спостерігати, як "емоційний стан творця нового слова також впливає на процес номінації нового об'єкта" [4, с. 339]. Поява метакогнітивної моделі афіксокопії зумовлена й тим, що традиційна телескопія виступає по-стачальником не тільки нових лексикалізованих, але й морфологізованих метаконцептів. Нагадаємо, що утворення телескопійних похідних за аналогією у багатьох випадках призводить до закріплення у свідомості носіїв мови знання про повторюваність певного компонента у схожих за принципом моделювання похідних.

З викладеного вище цілком можливо зробити висновок про те, що морфологічний рівень мови постійно поповнюється новими структурними елементами. Афіксальноорієнтована деривація урізноманітнює фонд механістичних моделей, яким вона оперує й демонструє діалектичні зв'язки із всіма мовними рівнями, обумовлюючи тим самим стрімке розширення англословного вокабуляру. Матеріал для функціонування механізмів афіксальної концептуальної деривації (морфологізовані метаконцепти) останнім часом активно утворюється за допомогою таких бігенеративних

метакогнітивних моделей, як телескопія та словоскладання. Висока активність морфологізованих метаконцептів і, як наслідок, продуктивність моделей концептуальної деривації афіксального формату зумовлюється тим, що функціональна навантаженість морфологізованих метаконцептів набагато перевищує функціональну навантаженість лексикалізованих концептів, оскільки актуалізується у дериваційному форматі. Отже, участь морфологізованих метаконцептів у процесах утворення нових лінгво-ментальних одиниць важко переоцінити, що і відкриває перспективи подальших наукових пошуків у даному напрямку.

Література:

1. Гармаш О. Л. Англословна епідигматика та розвиток вокабуляру: [монографія]. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2009. 28 с.
2. Гармаш О. Л. Функціонування механізму аналогії в словотворчому «суперрівні» англійської мовної мегасистеми [Текст]. *Вісник Сумського держ. ун-ту.* Серія: 5(77). Суми: СумДУ, 2005. С. 99–104.
3. Гармаш О. Л. Лінгвокогнітивні особливості виникнення та реалізації дериваційного механізму афіксокопії (на матеріалі англословних інновацій) [Текст]. *Нова Філологія. Збірник наукових праць.* Запоріжжя: ЗНУ, 2011. № 45. С. 33–38.
4. Заботкина В. И. К вопросу о когнитивной неологии [Текст]. *Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство: Сб. в честь Е.С. Кубряковой.* М.: Языки славянских культур, 2009. С. 337–349.
5. Карпіловська Є. А. Вплив інновацій на стабільність мовної системи: регулятори системної рівноваги. *Динаміка та стабільність лексичних і словотвірних систем слов'янських мов (XIV Міжнародний з'їзд славістів – Охрид, Республіка Македонія).* К.: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2008. С. 2–14.
6. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира [монографія]. Рос. академия наук. Ин-т языкознания. М.: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
7. Левицкий А. Э. Горизонты развития неологии XXI века. *Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство: Сб. в честь Е.С. Кубряковой.* М.: Языки славянских культур, 2009. С. 350–364.